

QUTDLIGSSAT - EN MINEBY I OPLØSNING

Af Hans Jacobi

Med kulbyen Qutdligssat på dagsordenen, som den første store samlede evakuering, der skal finde sted i Grønland indenfor den allernærmeste fremtid, vil jeg lige op-ridse følgende:

Da den tidligere kulbrydning ved Qaersut i Umanakfjorden på nordsiden af halvøen Nugssuaq ikke længere kunne klare det voksende behov, blev statens kulbrydning i 1924 flyttet til dens nuværende placering på østsiden af Diskøen, hvor man havde konstateret rigelige og lettilgængelige kulforekomster. Produktionen var naturligvis de første år meget beskedent omkring et par tusinde tons, men steg snart i takt med et øget behov og en større indsats og nåede i 1963 et maximum på 30.000 tons råkul (fordelt på ca. 20.000 tons husholdningskul, 4.500 tons stokerkul og 4.600 tons finkul, sidstnævnte eksporteredes til kraftværkerne i Danmark). Herefter gik produktionen gradvis tilbage, helt til den i 1965 kun nåede 18.000 tons.

I en 2-årig periode 1953–55 blev bruddet forsøgsvis – dog uden større succes – drevet af et privat firma.

I 1957 nedsattes et kulbrudsudvalg, der skulle tage stilling til, om det fortsat var økonomisk forsvarligt at bryde kul i Grønland frem for at importere kullene fra England, hvorfra man i forvejen var nødt til at hente op til halvdelen af landets behov. Efter 5 års forløb afgav udvalget en betænkning gående ud på, at man – mange forskellige hensyn taget i betragtning – burde fortsætte brydningen selv om den gav underskud, dog skulle man stille mod en årsproduktion på 35.000 tons, hvilket skønnedes mest økonomisk. Men i 1964 genoptog man overvejelserne om eventuel lukning af bruddet, og på dette tidspunkt var et flertal stemt for en nedlæggelse. Betænkningen blev overgivet Grønlandsudvalget, hvilket resulterede i, at man her i 1968 afgjorde bruddets endelige skæbne, således at en gradvis evakuering straks skulle iværksættes med henblik på dets nedlæggelse i 1972.

Men vist er der betagende skønt i Qutdligssat. Der er en så særpræget og varierende skønhed, at dersom éns hus ikke netop havde vinduerne placeret således, at de

giver udsigt over Vaigattet – hvor naturens ødselhed har ladet alle spektrets farvenuancer spille på såvel Nugssuaq-halvøen som i de gigantiske isfjelde, der i en uendelig strøm til stadighed sejler forbi med den kraftige strøm som drivkraft – ja, så kunne man lige så godt forlade stedet med det samme, for så er der kun den grå, triste mineby tilbage.

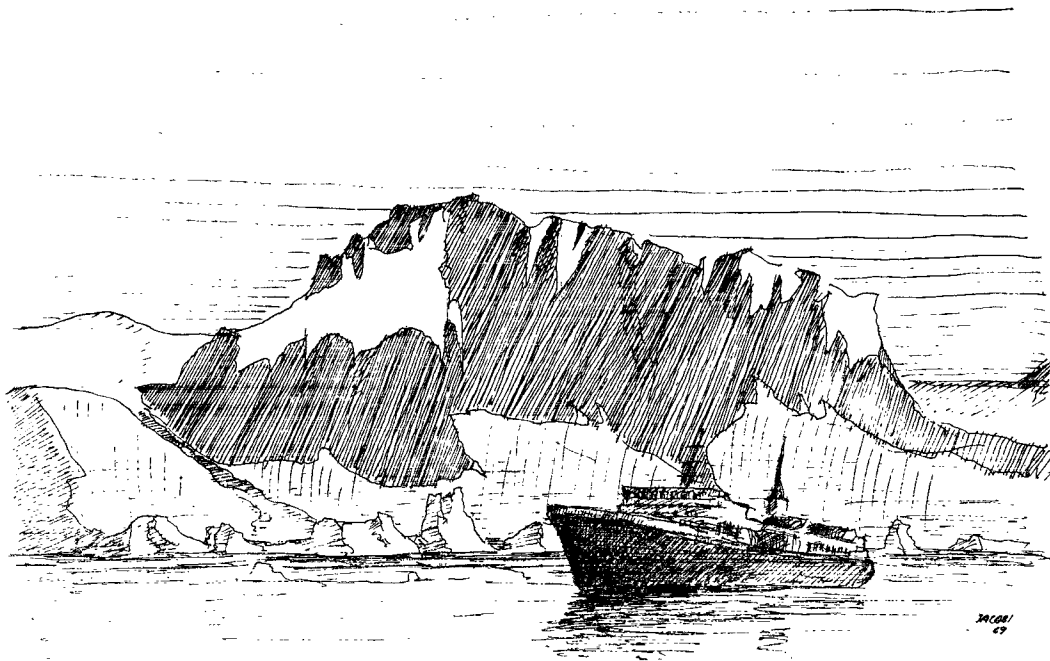
Men selv om man dag ud og dag ind kan stirre sig mæt på disse fascinerende naturindtryk, så er det næppe denne side af naturen, der er årsag til, at stedets beboere så modstræbende vil se den kendsgerning i øjnene, at de i løbet af en tre-årig periode må forlade stedet for at opbygge en ny tilværelse andet steds på kysten.

Nej, grønlanderne er så udprægede stavnsbundne, at der skal meget stærke magter til at få dem til at rykke teltpælene op. Om det så havde været en boplads, hvor naturen havde givet dem de slettest mulige eksistensvilkår, hvor stormen og brændingen uhindret kom væltende ind over de nøgne klipper, og hvor fangstmulighederne derfor ville være yderst karrige, så man kun med opbydelse af den allerstørste form for selvopholdelsesdrift ville være i stand til at vriste føden fra havet i de perioder, hvor stormene giver deres allernådigste tilladelse dertil. Ufatteligt at sådanne nøgne, ugæstfrie klippeblokke kan drage et menneske, så det endog efter ophold ved mere gavmilde strøg søger tilbage velvidende om hvilke elendige vilkår, der vil byde een velkommen tilbage til hjemstedet. – Men dette var et sidespring.

Det er Qutdligssat, der er dagens emne, og selv om stedet ikke er mere end godt og vel 45 år gammelt, ja, så har befolkningen alligevel forlængst slået rod og betragter det som deres hjemsted. Her har de lært at aflokke havet dets hemmeligheder, og gjort sig fortrolige med alle de muligheder, der eksisterer for fangst og fiskeri.

Der tales og skrives meget – og ofte af folk, der mangler de mest elementære forudsætninger for at udtale sig – om nødvendigheden af, at der må gøres en indsats for at omskole de grønlandere, der skal flyttes herfra, for på den måde at gøre dem bedre egnede til at gå ind i andre erhverv ved de steder, hvor de måtte flyttes til.

Men sålænge en grønlander ikke er fjernet længere fra havet, end at han hver dag kan høre dønningernes pulsslag fra det hav, der fra tidernes morgen har været hans væsentligste eksistensmulighed på godt og ondt, ja, så kan det formentlig være ganske underordnet, hvad han så end har beskæftiget sig med i de sidste par menneskealdre, og man behøver derfor næppe at ofre særlig mange spekulationer på nødvendigheden af en omskoling, for en sådan har næppe nogen realistisk betydning, når man tager i betragtning, at grønlandereren – i det korte spænd af år, hvor han er blevet oplært til et eller andet fag udenfor sit oprindelige urtidserhverv – nemlig dette altid at have haft havet lige udenfor døren, havet med alt, hvad dette isfyldte farvand indebar af

muligheder, såvel over som under havoverfladen, og dette har fra tidernes morgen haft en så dragende magt og en så afgørende plads i hans tilværelse, at blot han har haft et søgående fartøj, et gevær og noget fiskegrej, så har al anden beskæftigelse – meget ofte – været at betragte som mere eller mindre underordnet i hans bevidsthed, selvom det ikke netop er fra havet, han henter sin ugentlige lønningspose. Dette forklarer vel også til en vis grad baggrunden for den ustabilitet, som alt for ofte har bragt forstyrrelser i nutidens industrialisering og blandt andet i mødeprocenten ved kulbruddet.

Denne dragende magt fra „havets moder“, som følger grønlænderen, selv om han har kvittet sit oprindelige fangererhverv for at indtræde i de fastlønnedes rækker, kan jeg illustrere ved en episode ved min forflyttelse i 1933 til Ritenbenk; dengang en hyggelig lille koloni, hvis befolkning iøvrigt allerede dengang var i stærk tilbagegang som en naturlig følge af den svigtende sælfangst.

Den kolonibestyrer, jeg afløste, fortalte mig om stedets bødker, at han var meget dygtig og en flittig håndværker, men dersom jeg en dag traf ham stående udenfor bødkerværkstedet med et underligt drømmende og sløret blik, der skuede over havet, ja, så ville han råde mig til at give ham fri, så han kunne tage ud i sin kajak på sælfangst. „De behøver selvfølgelig ikke rette Dem efter dette råd,“ fortsatte han, „men

giver De ham ikke fri, så vil De sikkert finde ham siddende apatisk og surmulende i værkstedet, og hans præstationer vil være meget lig nul. Men kommer han derimod hjem med en sæl, hvad der er mest sandsynlighed for, ja, så har De ham igen tilbage på værkstedet arbejdende på fuld kraft, lige indtil havet igen en dag drager ham bort fra værkstedet.“

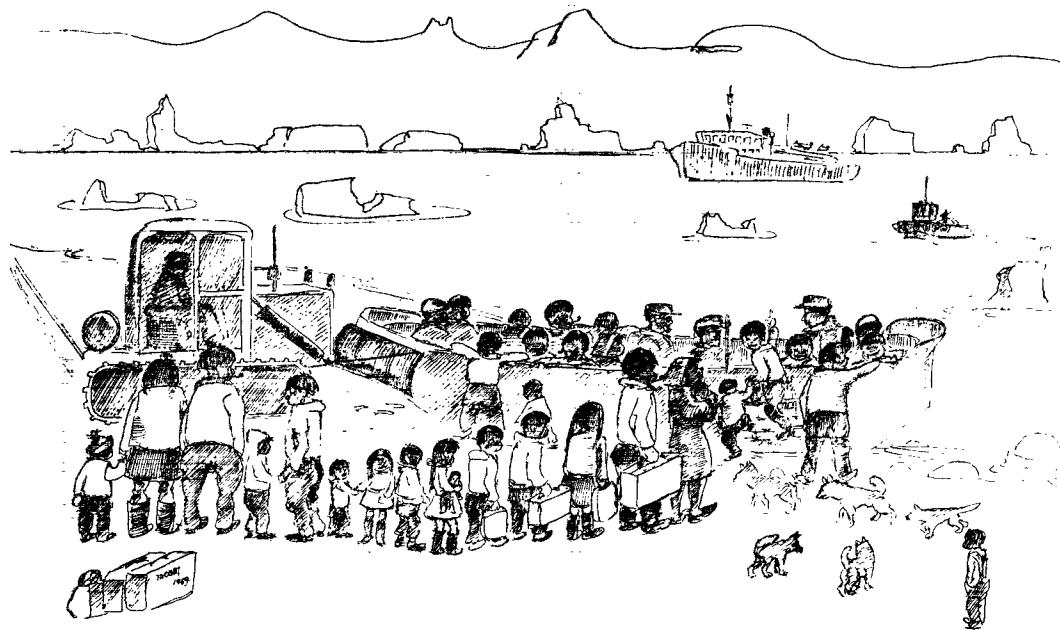
Der er gennem de senere år i radio, i lokalbladene, ved møder og ikke mindst i Landsrådet og i de kommunale råd drøftet mulighederne og vanskelighederne i forbindelse med stedets evakuering, der i alle tilfælde nu er en brutal kendsgerning. Der er da også bevilget en meget stor sum penge til at opføre boliger for andre steder på kysten for at kunne imødegå disse forflytninger. Der er allerede en del – vel hovedsagelig de mere fremsynede – der er draget af by, eller har taget stilling til og ansøgt om at blive forflyttet til et andet sted på kysten, men det er dog den almindelige opfattelse, at trods gentagne opfordringer til at søge bistand m. v. hos de lokale myn-

digheder for på den måde at finde frem til et nyt ståsted, så lægger alt for mange apatisk hænderne i skødet, skuer ud over vandet og lader forsynet råde. Det er så forbandet svært at tage stilling, og man har det jo godt. Man lever og har det daglige brød med mere, så hvorfor spekulere for meget på fremtiden. „Han, som har hjulpet hidindtil.“

Vikingerne havde den skik, når de skulle tage nyt land i besiddelse, at de lod hovedhjørnestøtterne kaste overbord, når de nærmede sig land, og der hvor strøm og vind skyllede dem op på kysten, der mente de, netop det sted var, hvor forsynet havde fundet forholdene bedst egnede, og hvor de derfor burde sætte bo. Men heroppe bliver hovedhjørnestøtterne erstattet af de lokale myndigheder, der så i stedet for forsynet selv bestemmer, hvor det boligstøttehus skal placeres, som erstatning for det en familie forlader her i mere eller mindre faldefærdig stand.

Den kendsgerning, at kulbruddet skal lukkes, ja, den har der været talt frem og tilbage om de sidste ti år, uden at der skete noget synligt bevis på, at det var så nært forestående, især ikke når man tager i betragtning, at der stadig udsendes store mængder af al slags materiel i takt med kulkonsulentens optimisme, og så sent som forrige sommer blev det atter bedyret – endog fra en noget så kompetent side, som folk fra folketinget med „kungip tuydli“ i spidsen, og højere autoritet findes vel næppe, „Dem, der kommer lige efter kongen“ – at Diskøen var så skøn en ø, og området ved Qutdligssat var noget af det skønneste, der fandtes her på jorden, så man nænede skam ikke at flytte folk fra så smukt et sted, dersom de ikke selv nærrede ønsker herom. Ja, når sådan tale kommer een for øret, behøver man vel ikke at tage al den snak om nedlæggelse alt for højtideligt.

Håbet om bruddets beståen får også næring, når man lytter til den engelske kulkonsulent, der nu gennem det meste af en snes år, hver sommer energisk som få, har viet hele sit periodiske grønlandsophold her på kulforekomsterne langt inde i fjeldet, hvor han hver eneste morgen er kravlet ind for først at vise sig igen om aftenen kul-sort og krumbøjet af træthed. Herinde har han foretaget målinger, beregninger, udarbejdet kalkyler, statistikker samt fremtidsprognoser, og hans optimisme har man altid måttet opfatte som legendarisk, især når den er af en sådan størrelsesorden, at den desværre meget ofte har skudt langt over målet, og at den formentlig glemte at tage en mere realistisk baggrund med på vejen. Kulkonsulenten har nemlig efter hvert besøg bedyret, at man var kommet ind til meget rige forekomster, og at man ved gennemført rationalisering og mekanisering påregnede arbejdspræstationer, som let kunne stå mål med, hvad der ydes i de engelske kulminer, og at man derfor roligt – hvad produktionen angik – kunne se fremtiden imøde. Men trods alle disse smukke kalkyler må han alligevel have glemt nogle meget vigtige faktorer, for produktionen er desværre blevet mindre og mindre i de senere år. Selv nu, hvor lukningen er en

realitet, vil han meget nødtigt se i øjnene, at timen er slået, – og så kan man vel heller ikke betænke befolkningen i at „nøle“ med at udfylde en så uhyggelig håndfæstning som et skema om at fraflytte hjemstedet.

Men kendsgerningerne er forlængst inde på livet af os. De første 30 familier har allerede taget konsekvenserne og er draget mod nye „jagtmarker“, – og andre følger efter. Når een af kystbådene kaster anker ud for Qutdligssat for at gøre et kort ophold, før turen går sydover, ser man ofte de rejseklare familier stå benovede og forventningsfulde på stranden med alle deres mange børn klædt i deres allerfineste søndagstøj, – de står der i jævn rækkefølge med ca. 1½ års mellemrum ned til den allermindste, der hviler i moderens arm. Børnene kaster bedrøvede blikke til alle legekammeraterne, der står som nysgerrige tilskuere til ugens tilbagevendende begivenhed, men vemoden ved at skulle skilles fra dem blandes med forventningen om alt det spændende, de vil møde ude på det nye, flotte skib. De har hørt om, at der kan købes sodavand, slikkepinde, ja, oven i købet varme, røde pølser ombord, og så alt det nye de vil opleve langs kysten. Forældrene kan derimod ikke skjule vemoden ved at skulle sige farvel til deres gamle hjem med alt, hvad dette indebar af en efterhånden oparbejdet tryghed, her skaffede de sig føden og klæder på kroppen samt tag over hovedet. Nu stævner de mod en helt ny ukendt og usikker tilværelse.

Bulldozeren skubber brutalt prammen ud i det urolige hav, slæbebåden ligger parat til at gribe trossen og slæbe dem ud til skibet. De når lige at sende det sidste fugtige blik ind mod deres gamle hjem, nu står huset så underligt tomt og dødt tilbage, en tåre sniger sig ned ad kinden, idet blikket strejfer et lille skævt kors derinde på kirkegården langs fjeldsiden i det dalstrøg, hvor kirken ligger.

Prammen fortøjes langs skibssiden, falderebet fires ned, og nu gælder det om at springe til, når dønningerne har ført prammen op i den passende højde, og så skal alle „pakkenellikerne“, kufferter, indkøbsposer, ja, alt hvad reglementet tillader at have med ombord som håndbagage, lempes ombord. Det øvrige bohav er forlængst pakket i kasser og indskibes samtidigt i skibets lastrum.

Et stød i fløjten, skibet letter anker, husene derinde bliver så små og uvirkelige, men Qutdligssat-fjeldets takker ser man endnu længe, så fortoner de sig også i tågen, og dermed er dette dejlige afsnit af tilværelsen slut.

I løbet af sæsonen 1969 har atter 20 familier forladt stedet, men langt den største part – over 100 familier – er stadig tilbage, ventende på den sidste store slutspurt, der skal finde sted i 1972. Hvorledes denne evakuering vil foregå, kan man vist næppe overse på nuværende tidspunkt. Der går rygter om, at man muligvis vil tage helikoptere til hjælp for at kunne flytte de huse, der er for gode til at efterlade til den skæbne, som uvægerligt venter en forladt boplads; en skæbne arkæologerne har konstateret som en jævnlig tilbagevendende foreteelse på den rute, stamfædrene for mange århundreder siden fulgte på deres vandringer til og i Grønland, og som overgik alle de bopladser, der ikke kunne leve op til de krav, der i sin tid betingede deres tilblivelse.